

Directeur Pearl Dykstra van Netherlands Kinship Panel Study: ‘Wij zijn onderzoekers met een missie’

MARTIJN DE GROOT

Begin oktober verscheen de tweede golf gegevens van de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS), een groot multidisciplinair project over families en familiebanden. Vreemd, om je data al beschikbaar te stellen terwijl de inkt van de enquêteformulieren nog moet drogen? Niet voor prof. Pearl Dykstra, één van de drijvende krachten achter het project. ‘Wij zijn onderzoekers met een missie. We willen dat zoveel mogelijk anderen gebruik maken van die data’.

WIBEKE KESTRA

Een gesprek met Pearl Dykstra wordt al snel een gesprek over de Netherlands Kinship Panel Study NKPS. Logisch, want dat project is indrukwekkend van opzet en uniek in zijn omvang – iets om trots op te zijn dus. Maar het lijkt ook een concentraat van precies die aspecten van sociaal onderzoek die Dykstra’s hart sneller doen kloppen. Empirisch, meetbaar, multidisciplinair, longitudinaal. En met de familie als onderzoeksobject. De belangstelling voor gezin en familie is een thema in de loopbaan van Dykstra, die als sociaal-psycholoog afstudeerde. Maar de overspanning van generaties is misschien wel de echte rode draad. ‘Intergenerationele relaties’, zij spreekt het zonder haperen uit op de vraag waar het nu eigenlijk in de kern om draait in haar professionele wereld.

We hebben heel erg de neiging om ons eigen sociale kringetje tot maatstaf te nemen

Dykstra bracht een deel van haar leven door in Canada. Wie goed oplet hoort een zweem van over de oceaan in haar Nederlands, maar constateert vooral een vlekkeloze uitspraak en intonatie van de Engelse leenwoorden waarmee het gesprek is doorregen. *Website. Harrassment.*

‘Eigenlijk heeft mijn promotor me destijds op het spoor van die verschillen tussen generaties gezet. Ik wilde onderzoek doen naar vriendschap en sociale netwerken. Zij zei: dan moet je ouderen meenemen; Nederland is aan het vergrijzen. Dat advies heb ik gevolgd en dat heeft me toen zulke verrassende ervaringen opgeleverd. Dat bleef me bezighouden. Kom je met je jonge hoofd bij de mensen op bezoek met je vragenlijst – in betondorp in Amsterdam was het – en dan vraag je naar *life events*, gebeurtenissen die hun leven hebben veranderd of gekleurd. Ongelukken of kanker verwacht je dan. Maar dan begonnen ze over de Tweede Wereldoorlog. Of ze hadden in de tuin gelegen met tuberculose, of in Davos als ze geld hadden, want dat was toen de aanpak. Dat waren dingen, daar begreep ik als jonge interviewer gewoon niets van! En dan vroeg je naar hun vrienden – die hadden ze niet, want de kinderen hadden zo centraal gestaan in hun leven. Het was of ik een spiegel kreeg voorgehouden. Dat begrip vriendschap, dat was zó hoog-opgeleid-jaren-tachtig! Daardoor raakte ik ervan doordrongen dat we heel erg de neiging hebben om ons eigen sociale kringetje tot maatstaf te nemen. Ik dacht: ik moet meer weten over de geschiedenis, en ik wil meer snappen van de ervaringswereld van

die oudere generatie en wat dat dan weer voor invloed heeft’.

Dykstra ging zich in het onderzoek, dat uiteindelijk *‘Next of (non-)kin’* kwam te heten, gaandeweg steeds meer op de ouderen concentreren en op het belang van persoonlijke relaties voor hun welzijn. Veranderingen in de tijd, huwelijksgeschiedenis. ‘De jongeren, daar heb ik nauwelijks analyses op verricht’.

Een ander thema, dat al besloten ligt in belangstelling van de Amsterdamse onderzoekster voor de band tussen generaties, is dat van de familierelaties buiten het kerngezin. Hier speelde het feminisme zijn rol, dat sterk was vertegenwoordigd onder sociaal-wetenschappelijk onderzoekers in de jaren tachtig. ‘In de tijd waarin ik met mijn onderzoek begon stond het gezin niet in hoog aanzien. Het werd gezien als onderdrukkend en maatschappelijk op de terugtocht. Onderzoekers als Iteke Weeda, die destijds de toon aangaven, waren vooral bezig met niet-huwelijkse relaties’. Toch kwam Dykstra met een omweg wel weer uit in, laten we zeggen, de buurt van het gezin. ‘Door familierelaties te bestuderen buiten het gezinsverband leer je ook weer meer over het gezin zelf’, licht ze haar speciale belangstelling toe.

‘Ik vind het zonde om een kwantitatieve en een kwalitatieve stroming naast elkaar te zien bestaan’

Een ander kenmerk van de feministische onderzoeksstroming, de voorkeur voor een kwalitatieve aanpak die in de *gender studies* overheerste, heeft Dykstra maar ten dele omarmd. ‘Ik heb een voorliefde voor cijfers’, zegt ze, en toen in de loop van de jaren negentig de kans zich aandeed om een grootschalig empirisch onderzoekproject te lanceren naar familierelaties in en buiten het kerngezin, greep ze die met een groep van vijf andere onderzoekers aan. Dykstra: ‘De Sociaalwetenschappelijke Raad constateerde in 1998 dat er een dip was in het gezinsonderzoek, terwijl in de maatschappij de nieuwe ontwikkelingen zich juist leken op te stapelen: de multiculturele samenleving, emancipatie, echtscheidingen, individualisering

en ga zo maar door. Tegelijk daagde bij NWO het besef dat het tijd werd voor grootschalige investeringen in alfa en gamma-onderzoek, waar het tot dan toe eigenlijk vooral om deeltjesversnellers en hersenscannerapparatuur had gEDAARD’.

‘Dat begrip vriendschap, dat was zó hoog-opgeleid-jaren-tachtig!’

De sterren stonden goed voor een voorstel om op grote schaal en op longitudinale basis ‘een mooi databestand’ aan te gaan leggen op het gebied van familierelaties. Dat werd het NKPS. NWO fourneerde 3,7 miljoen euro voor het project, waaraan behalve Dykstra’s eigen Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut ook de Universiteiten van Utrecht, Tilburg en Amsterdam deelnamen en nog deelnemen. ‘Zoveel geld was er nooit eerder aan een sociaal-wetenschappelijk onderzoek besteed door NWO’ zegt de vrouw die nu ook als directeur van het NKPS optreedt. Tienduizend hoofdrespondenten in een panel, dat dus op verschillende tijdstippen ondervraagd kan worden, een multi-actor aanpak met gegevens van verschillende familieleden aan elkaar gekoppeld. En, ze benadrukt het graag: een *multi-method* aanpak. ‘Ik ben zelf weliswaar kwantitatief ingesteld, maar ik vind het zonde om te zien dat er twee stromingen naast elkaar blijven bestaan: een kwantitatieve en een kwalitatieve. Het mooiste is als ze elkaar aanvullen, en dat is precies wat we in de NKPS voor elkaar hebben gekregen. Daar zijn we best trots op. Er is met behulp van zogenaamde minipanelen ruimte gemaakt om steeds door middel van diepte-interviews verder te komen op punten waar de kwantitatieve aanpak alleen maar kan signaleren. Zo konden we deelstudies doen naar bijvoorbeeld

zwarte schapen in de familie. Of naar het welbevinden van mensen die niet-standaarduren werken, in de nachtdienst bijvoorbeeld. Die blijken zich daar in Nederland heel goed bij te voelen terwijl we uit Amerikaans onderzoek meenden te weten dat ze juist minder gezond en minder gelukkig zijn. De verklaring zat hem in de vrijwilligheid – het ervoor kiezen. Maar daar kom je pas achter met een kwalitatieve aanpak’.

Maar niet alleen de bedenkers van het megasurvey profiteerden van de opzet. Het project verwierf juist steun doordat het was ingesteld op de mogelijkheid om ook vele anderen mee te laten delen in de oogst. Bij de ontwikkeling van de vragenlijsten werd die deelname gestimuleerd door te informeren naar de bestaande wensen: ‘We hebben bij NWO een bijeenkomst gehouden met vertegenwoordigers van allerlei onderzoeksrichtingen. Mensen met een medische achtergrond, economen, demografen, sociologen, psychologen. Die wilde meer over informele zorg, en die wilde meer over de combinatie van werk en gezin. Daar hebben we allemaal naar geluisterd’. En niet zonder resultaat, zoals wordt bevestigd door het aantal van 180 onderzoekers uit binnen- en buitenland dat tot nu toe gebruik heeft gemaakt van de gegevens die zo snel mogelijk na het verzamelen beschikbaar worden gemaakt. Dykstra: ‘We hebben ook wel kritiek gehad, zo van ‘je moet toch niet toelaten dat anderen misschien sneller publiceren met jouw gegevens dan jijzelf’, maar wij vinden het alleen maar hartstikke mooi als dat zou gebeuren’.

En de perspectieven zijn nog bij lange na niet uitgeput. Dykstra vertelt met zichtbare animo over de mogelijkheden om de NKPS-data te koppelen aan die van het Europese *Gender and Generations Programme*, waarin het NKPS voor Nederland participeert. ‘Dan ligt de weg naar internationale vergelijking open’. En helemaal enthousiast wordt ze als het gaat over de koppeling van de NKPS, waarvan de oudste leeftijdsgroep uit 1923 dateert, aan de Historische Steekproef Nederland (HSN), die administratieve gegevens bijeenbrengt over Nederlandse gezinnen in de negentiende eeuw en de eerste decennia van de twintigste. Maar dat is dan ook weer zo’n bruggetje naar de geschiedenis.

Prof.dr. Pearl A. Dykstra (1956) is onderzoeker bij het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut in Den Haag en bijzonder hoogleraar verwantschapsdemografie aan de Universiteit van Utrecht. Ze is ook directeur van de Netherlands Kinship Panel Study, waarvan ze zelf mede-initiator was. Dykstra studeerde

sociale psychologie in Nederland en Canada en promoveerde in 1985 aan de Vrije Universiteit op het proefschrift *‘Next of (non) kin; The importance of primary relationships for older adults’ well-being’*. In 2004 werd ze benoemd tot lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.